

FELEJTÉS VERSUS EMLÉKEZÉS ELŐSZÓ

LACZKÓ SÁNDOR

Az emlékezés, mint elmenk működésének különös sajátossága, (édes-testvérevel, a felejtéssel együtt) személyiségünk és identitásunk egyik legfontosabb meghatározója. Sőt, érzelmi hangoltságú emlékképeink egyenesen identitásunk építőköveiként funkcionálnak, és kiemelt szerepet játszanak önmagunk és közösségünk megformálásában és azonosításában. Személyiségünk kiegyensúlyozott működése csak oly módon lehetséges, ha annak alapját emlékeink karbantartása, ápolása és folyamatos alakítása képezi, mint ahogyan a társadalom működéséhez is hozzátartozik a kulturális emlékezet különböző megnyilvánulási formáinak a karbantartása, ápolása és alakítása.

Az individuális és kollektív emlékezet (és felejtés) problémáját vizsgálva most az emlékezet (és felejtés) helyeit, tereit, idejét, módját, dinamikáját, rítusait, mitológiai megjelenését, képzőművészeti és irodalmi ábrázolását, szimbolikáját, elvárásrendszerét, múlthoz és jövőhöz kötöttségét, hasznát és kárát, változékonyságát és illékonyágát, konstrukciós voltát, működési mechanizmusát, kulturális és politikai vetületeit, történelemhez, illetve traumákhoz való viszonyát, identitásképző szerepét, értelemadó jellegét, mesterséges alakzatait és digitális segédeszközeit, stb. helyezzük érdeklődésünk középpontjába. A problémákhoz közelítve választ keresünk a kérdésekre, miszerint az emlékezet milyen módokon nyilvánul meg a társadalmi együttélés során, hogyan jelenik meg az egyén életében, s mennyiben tekinthetünk rá, mint közösségszervező tényezőre? Hogyan történik az emlékek tárolása, előhívása és előhívásuk gátlása az elmében, illetve milyen következményei vannak a különböző emlékezet-stratégiáknak? Az emlékezet valóban megőrzi, vagy egyenesen felülírja és kreálja a valóságot? Mit jelent az emlékek elbeszélhetősége és milyen az emlékezet nyelvi sémája és kulturális kódja?

S folytatva a kérdéseket, a közösség és az egyén működése valóban azon múlik, hogy mikor és hogyan tud emlékezni és képes-e kellő időben felejtetni, netán traumát kezelni és feldolgozni, s ezáltal a jövőre nyitottnak lenni? Az emlékezés kultúrája szabná meg azt, hogy az egyénnek mire kell emlékeznie, mit nem szabad elfelejtenie és mi az, amit egyenesen el kell felejtene ahhoz, hogy a közösség tagjaként legyen képes létezni? (Főként, ha olyan eseményre kell emlékeznie, amit nem élhetett át, hiszen születése előtt történt.) S miért,

hogy nem lehetséges az élet sem emlékezés, sem pedig felejtés nélkül, lévén mindkettő a jövőre irányuló létezését szolgálja? Vajon az emlékezet labirintusa félrevezet bennünket, vagy egyenesen célhoz érésünket segíti elő? S egyáltalán, az emlékezet digitális tárhelyei milyen módon alakítják át gondolkodásunkat, illetve mennyiben igénylik gondolkodásunk változását?

* * *

Tanulmánykötetünkben ezúttal tehát az emlékezet jelenségvilága képezi reflexióink tárgyát. Mint ahogyan a *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat eddigi kötetei esetében is tettük, mindössze 'lábjegyzeteket' kívántunk fűzni a különböző problémá(k)hoz. Vizsgálódásaink során annak igyekeztünk nyomába eredni, hogy milyen módon lehetséges az emlékezet és felejtés összefüggésrendszeréről teoretikusan és praktikusán, a probléma múltba, jelenbe és jövőbe ágyazottságát, illetve egyéni és közösségi jellegét is figyelembe véve értekeznünk? Az itt megjelenő tanulmányok filozófiai, esztétikai, kulturális, pszichológiai, etikai, képzőművészeti, mitológiai, informatikai, irodalomtudományi, médiatudományi, politikatudományi, stb. szempontból vizsgálják és értelmezik az emlékezet és a felejtés jelenségvilágát, ugyanakkor csak érintőlegesen reflektálnak történettudományi nézőpontból.

A *Lábjegyzetek Platónhoz* című konferencia- és könyvsorozat elindítását a fogalmak és problémák tisztázásának az igénye vezérelte. Olyan fogalmakat és problémákat igyekeztünk és igyekszünk 'lábjegyzetelni', amelyek első, mondhatni klasszikus megfogalmazásai az antikvitásban és/vagy egyenesen Platónnál gyökereznek, de amely fogalmak és problémák ma is jelen vannak életünkben és gondolkodásunkban, így a róluk szóló diskurzusok nem értek, nem is érhetek véget. A konferencia- és könyvsorozat Whiteheadtól kölcsönzött címe ugyan Platónra utal, de egyúttal a kutatások minden korra és a filozófiával rokon tudásterületekre történő kiterjesztésére is ösztönöz bennünket.

A *Lábjegyzetek Platónhoz: Az emlékezet* című tanulmánykötet előzménye és egyben apropója az azonos címen a *Magyar Filozófiai Társaság* és az *SZTE BTK Filozófia Tanszéke* által 2016. május 12-13-án Szegeden megrendezett konferencia volt. Ám könyvünk jóval több, mint a konferencia előadásainak betűhív közlése. Egyrészt azért, mert az ott elhangzott előadások jobbára vázlatos szövegei bővített terjedelemben és részletesebben kidolgozott formában látnak most napvilágot. Másrészt pedig azért, mert kötetünk több olyan tanulmányt is tartalmaz, amelyek a szerkesztő kérésére utólag

születtek és előadás formájában nem hangoztak el a konferencián. Sőt előfordul az is, hogy a konferencián megtartott előadás írott változata az előadó kérésére nem került most közlésre. Kötetünket tehát az emlékezet problémájára koncentráló és reflektáló önálló tanulmánykötetnek, s nem pedig konferenciakiadványnak tekintjük.

Lábjegyzetek Platónhoz sorozatcímen immáron tizenötödik alkalommal került sor tanévzáró konferenciára Szegeden. A rendezvénysorozat a *Magyar Filozófiai Társaság* évenként megrendezésre kerülő nagyrendezvénye, amelyen hazai és határokon túli előadók (akadémikusok, egyetemi oktatók és hallgatók, kutatók, stb.) egyaránt részt vesznek. A sorban az első – a 2002-ben tartott –, *A szeretet* című konferencia előadásai nem jelentek meg nyomtatásban, míg *Az erény* (2003) című rendezvény kibővített, szerkesztett és gondozott anyaga volt az alapja a *Magyar Filozófiai Társaság* és a *Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány* által közösen jegyzett, *Lábjegyzetek Platónhoz* című könyvsorozat 1. kötetét. Bár *A bűn* című (2004) rendezvény volt a konferenciasorozat harmadik állomása, az ott elhangzott előadások bővített és gondozott szövegeit a könyvsorozat 2-3. köteteként jelentek meg, s ezzel szinkronba került a konferencia- és könyvsorozat sorszámozása. A konferenciasorozat 4., *A barátság* című (2005) rendezvényének tanulmányai egyben a könyvsorozat 4. köteteként láttak napvilágot. Ezt követte *A lelkiismeret* című konferencia (2006), illetve annak tanulmányai lettek a sorozat 5. kötetének nyersanyaga, majd pedig *A gyűlölet* problematikája képezte a vizsgálódások tárgyát (2007), s egyben a könyvsorozat 6. kötetét. *Az igazságosság* címet viselő konferencia (2008) előadásainak kidolgozott anyaga a sorozat 7. köteteként jelentek meg, míg *A szabadság* címen rendezett konferencia (2009) kibővített tanulmányai a könyvsorozat 8. köteteként láttak napvilágot, majd *Az akarat* című konferencia következett (2010), melynek részletes tanulmányai a sorozat 9. kötetében lettek kiadva. A 10. kötet *Az ész* címen az azonos című konferencia (2011) bővített anyagát tartalmazza. A 11. sorszámot viselő tanulmánykötet *A szerelem* címen jelent meg, magába foglalva az ezen a címen rendezett konferencia (2012) bővített anyagát. *A hazugság* című konferencia (2013) terjedelmes tanulmánykötetté összeállt és alaposan kidolgozott anyaga a sorozat 12. darabjaként jutott el az olvasókhöz. A könyvsorozat 13. köteté *A bizalom* című konferencia (2014) apropóján született tanulmányokat tartalmazza. A legutóbbi, 14. kötet *Az agresszió* címen és témában készült, s előzményed az azonos című konferencia (2015). Jelen tanulmánykötet pedig *Az emlékezet* (2016) című rendezvény apropóján született és annak részletesen kidolgozott tanulmányait tartalmazza.

A kötet szerkesztése során az előző kötetekben már megszokott tematikus és időrendi, illetve problémátörténeti elrendezési módot alkalmaztuk. A szövegek jegyzetanyagát egységesítve, lábjegyzetként helyeztük el. Az idegen szavakat és a műcímeket kurziváltuk. Rövidebb idézeteket a szövegtestben, hosszabbakat pedig a szövegtestből kiemelve közöltünk.

Megköszönve a kötet szerzőinek a munkáját, abban a reményben tesszük közzé az emlékezetéről szóló tanulmánykötetünket, hogy 'lábjegyzeteink' számot tarthatnak az olvasók érdeklődésére.